

DİNLER ARASI DİYALOG SEMPOZYUMUNDAN GENEL İZLENİMLER

Yasin MERAL*

2-5 Ekim 2003 tarihlerinde Yeşilköy Latin Katolik Kilisesi'nde yapılan ve başından sonuna kadar izleme imkanını bulduğum, Müslüman Hıristiyan diyalogu "karşılıklı saygı için birbirimizi tanımak" adlı Tanrı kelamı ile ilgili sempozyum Kapüsyen rahipleri ve Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi profesörlerinin işbirliği ile düzenlendi. 4 gün süren Sempozyumda toplam altı farklı akademisyen tarafından sekiz sunum yapıldı. Vatikan'dan gelen iki profesörden her biri ikişer sunum yaptılar.

Duyurusu fazla yapılmayan bu sempozyumun katılımcıları da fazla değildi. Vatikan'ın İstanbul temsilcisi Monseigneur Marovitch, Kitab-ı Mukaddes şirketinden yetkililer, değişik cemaatlerden 20 civarında rahip ve rahibe vardı. Mersin, Tunceli, İskenderun ve Samsun'dan gelen kilise papazları ve az sayıda da Marmara, Sakarya, Ankara ve Kayseri ilahiyattan yüksek lisans-doktora yapan öğrenciler sempozyumda hazır bulundular.

Şimdi sempozyum programına bir göz atıp ardından konuşmacıların tebliğleriyle ilgili kısa bir değerlendirme yapmaya çalışalım:

2 EKİM

I.OTURUM: "*Müslümanlara göre Kuran'ın Allah kelamı oluşu*"

Prof.Dr. Ö. Faruk Harman, Marmara Üniv. İlahiyat Fak. Dinler Tarihi Öğr. Üyesi

Konuşma : 9:50-11:20 Soru-cevaplar: 11:20-12:45

II.OTURUM: "*Hıristiyanlara göre Vahiy ve Tanrı kelamı kavramı*"

Prof.Dr.Maurice Borrmans, Roma Papalık Arap ve İslam Araştırmaları

* Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dinler Tarihi Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, ilim79@hotmail.com

Enstitüsü (P.I.S.A.I) Öğr.Üyesi, İlahiyat ve Karşılaştırmalı maneviyat dersi profesörü

Konuşma: 15.30-17:00 Soru-cevaplar:17:00

3 EKİM

III.OTURUM: "*İncillerin oluşumu ve aktarılmaları*"

Prof.Dr. Roland Meynet s.j., Papalık, Gregorian Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yeni Ahit Tefsir Öğretim Üyesi

Konuşma: 9:30-11:00 Soru-cevaplar: 11:00-12:45

IV.OTURUM: "*Kur'an metninin tespiti ve intikali*"

Doç Dr. Muhsin Demirci, Marmara Üniv. İlahiyat Fak. Tefsir Öğr. Üyesi

Konuşma: 15:30-17:00 Soru-cevaplar: 17:00-18:15

4 EKİM

V.OTURUM: "*Kuran'ın üslubu*"

Prof.Dr.Suat Yıldırım, Marmara Üniv. İlahiyat Fak. Tefsir Öğretim Üyesi

Konuşma: 9:30-11:00 Soru-cevaplar: 11:00-12:45

VI.OTURUM: "*İncillerin üslubu ve okunuş tarzı*"

Prof.Dr. Roland Meynet s.j.,

Konuşma: 15:30-17:00 soru-cevaplar: 17:00-18:15

5 EKİM

VII.OTURUM: "*Hıristiyan toplumunda İncillerin yeri ve konumu*"

Prof.Dr. Maurice Borrmans

Konuşma: 9:30-11:00 Soru-cevaplar. 11:00-12:45

VIII.OTURUM: "*İslam toplumunda Kuran'ın yeri ve yorumu*"

Yrd.Doç. Dr. İsmail Albayrak, Sakarya Üniv. İlahiyat Fak. Tefsir Öğr. Üyesi

Konuşma: 15:30-18:20; S.E. Mgr.Edmond FARHAT, Vatikan Türkiye büyük elçisi (Kendisi gelemediği için metni Monseigneur Marovitch tarafından okundu)

ÖZETLER VE GENEL DEĞERLENDİRMELER

İlk konuşmacı olan Marmara Üniversitesi'nden Prof. Dr. Ömer Faruk Harman İslam Dini temsilcisi sıfatıyla "Kuran'ın Allah Kelamı oluşu" ile ilgili bir tebliğ sundu. Konuşmasına diyalogun önemine vurgu yaparak başlayan Harman, hoşgörüyü temelden evet diyen Müslüman toplumlar ile sevgi merkezli Hıristiyanların diyaloglarının çok önemli olduğunu ifade etti. Ardından Kuran'la alakalı bilgilere geçen Harman, Kuran'a bu ismin Allah tarafından

verildiğini belirtti. Harman'ın ifadesiyle Kuran'ın en temel niteliği, onun Allah Kelamı oluşu ve onun oluşumunda hiçbir insan müdahalesinin söz konusu olmamasıdır. Abdullah Draz'ın Kuran'a Giriş adlı kitabından yaptığı nakilde Kuran'ın korumasını bizzat Allah'ın üstlendiğini, diğer kitapların korunmasını ise "Allah'ın kitabını korumayı üstlenmiş din bilginleri" ibaresi geçen ayete dayanarak o kitapların müminlerine ait olduğunu belirtti. Peygamberin, bazen ayetlerin gecikmesi sebebiyle zor durumda kaldığını, bazen de kendisine ikazda bulunan ayetler geldiğini belirten Harman, " *Eğer bu kitabı peygamber yazsaydı kendisini sıkıntıya sokan sorular için ayet beklemesine gerek kalmazdı ve ikaz statüsündeki ayetleri kendi durumunu zora sokması ihtimalini göz önünde bulundurarak Kuran'a almazdı*" şeklinde konuştu.

İkinci konuşmacı profesör Borrmans ise, Hıristiyanlara göre vahiy ve Tanrı kelamı konulu bir tebliğ sundu. İncil için, "Yazarlarının tanrısal ilhamla, "iyi haber"i iletmek için cemaatlerine sundukları bir iman şahadetidir." ifadesini kullandı.

Konuşmacı İncillerin içeriği hakkında da kısaca bilgi verdi. Tebliğci, Matta'nın Yahudilikten gelen Hıristiyan topluluklarına, Markos'un Yahudi kökenli olmayan ve Filistin'de yaşamayan Hıristiyanlara, Luka'nın Greko-Romen aleminde yaşayan pagan kökenli Hıristiyanlara hitap ettiğinin altını çizdi. Yuhanna İncili ise İsa'nın sevdiği havarinin bir teolojik meditasyon şeklindeki tanıklığıdır ve Helenistik dünyada gün gören Hıristiyan toplulukların imanını güçlendirme gayesine matuftur, ifadesine yer verdi.

Bu cümlelerin ardından tebliğci sempozyumun en ilgi çekici konularından birine değindi. Konuşmacı, ısrarla kutsal kitabın merkezinde İsa Mesih'in bulunduğunu vurgulayarak, Müslümanların diyalog adına kurdukları büyük köprü olan Ehl-i Kitap kimliğini eleştirerek, Hıristiyanların Ehl-i Kitap değil, Ehl-i Mesih olduklarını ifade etti.

Sempozyumun ikinci gününün sabah konuşmacısı Prof. Dr. Roland Meynet idi. Uzmanlık alanı Yeni Ahit ve Sinoptik İnciller olan Meynet, öncelikle "İncil Hıristiyanların kitabıdır" şeklindeki İslam dünyasında kullanılan tabirin yanlış ve eksik olduğunu ifade etti. Eski Ahit ve mektupların da kutsal sayıldığını ve değer olarak; ilk sırayı İncillerin, ikinci sırayı mektupların, üçüncü sırayı da Eski Ahit'in aldığını belirtti.

Ardından tebliğci yine bir noktaya parmak basarak "4 İncil yoktur, İncil bir tanedir sadece dört şekilde bize sunuluyor" ifadesini kullandı. Yani Matta'ya göre, Yuhanna'ya göre İncil vs.. Bu yoruma temel teşkil eden delil ise İncil kelimesinin metinlerde tekil olarak kullanılmasıdır. Sinoptik meselesi hakkında

Q kaynağından¹ bahseden tebliğci, bu varsayımlardan sadece biridir, dedi.

Dört İncilin bir İncil'de toplanması hususunda "*Kilise, bu dört İncil'in de çok kutsal olmasından dolayı, bu bakışta kendinde bulamamıştır*" dedi. Kilisenin bu yorumunu kendi yorumuyla da kesinleştiren Meynet, şunları söyledi: "*Yeni ve Eski Ahit'te bir çok tekrarlar, farklılıklar var, bence tekrar metni putlaştırmamaya yarıyor. Tek bir İncil olsaydı insan kesin bir gerçeğe sahip olduğunu düşünebilirdi.*" Kanonizasyon sırasında yazarların kendi duygu ve düşüncelerini ve tecrübelerini zaman zaman aktardıklarını da ifade eden konuşmacı bu konularda tek yapılacak şeyin bu metinlere "itimad" olduğunun ısrarla altını çizdi.²

İkinci günün öğleden sonraki konuşmacısı, Doç. Dr. Muhsin Demirci'ydi. Kur'an metninin tespiti ve intikali konusunda bir sunumda bulundu. İlk olarak Kuran'ın tebliği ve onun muhataplarınca ezberlenmesinden bahseden konuşmacı, Kuran'ı, en azından bir kısmını, ezberlemenin ibadet için şart olduğunu ve bu yüzden de ilk dönem muhataplarının Kuran'ı parça parça da olsa ezberlediklerini söyledi. Vahyin yazımı ile ilgili, Allah Resulünün kendisine gelen vahyi yalnızca ezberlemek ve ezberletmekle kalmadığını ayrıca onu yazıyla da tespit ettirdiğini vurguladı.

Hz. Peygamberin kendi zamanında Kuran'ı iki kapak arasında toplanmasıyla ilgili de tebliğci, peygamberin vahyin ne zaman sona ereceğini bilmemesi dolayısıyla, böyle bir uygulamanın pratikte söz konusu olamayacağını ifade etti.³ Ashabın, Ümmetin İcma'ına mazhar olabilecek "İmam Mushaf" a resmi bir hüviyet kazandırarak ihtilafı çözüme yoluna gittiğini ifade eden tebliğci, hafızların şehit edilmesinin ve Kuran'ın kaybolması endişesinin o günün insanların böyle bir uygulamaya ittiğini vurguladı. Konuşmacı, insanların ayet tertibi ile sure tertibini karıştırdıklarını belirtti. Ayet tertibinin tamamen

¹ Almanca kaynak anlamına gelen "Quelle" sözcüğünden alınmıştır. Markos'un İncil'inde mevcut olan tüm malzemenin pratik olarak Matta ve Luka'da bulunduğu göre Markos'un Matta'ya ve Luka'ya temel kaynak teşkil eden, en eski İncil olduğu sonucuna varıldı. Ancak Matta ve Luka'da, Markos'ta bulunmayan bir çok ortak öyküler ve konuşmalar mevcuttur. Demek ki, Matta ve Luka ikinci bir kaynaktan yararlandılar, bu ikinci kaynağa "Q" kaynağı denildi

² Konu sempozyum boyunca birkaç kere gündeme geldi. Fakat tebliğci ısrarla bu noktada yapılacak en mantıklı şeyin "itimad" olduğunu vurguladı.

³ Tebliğ sırasında konuyla ilgili söz alan Suat Yıldırım, Kuran'ın parça parça inişine karşılık, diğer kitapların ise toplu halde inişi ile alakalı hiçbir rivayetin bulunmadığını; sadece Kuran'da diğer kitaplar için geçen "inzal" tabiri ve Kuran için geçen "nezzele" ifadesinden çıkarım olduğunu belirtti.

peygambere ait ve orijinal (tevkîfî) olduğunun önemle vurgulayan konuşmacı, sure tertibinin de peygambere ait olduğunu çıkarımla anlayabileceğimiz bazı hadislerin mevcut olduğunu fakat yine de bu konunun net olmadığını söyledi.

Üçüncü günün sabah konuşmacısı Prof. Dr.Suat Yıldırım'dı. Kuran'ın üslubu konusunda bir tebliğ sunan Yıldırım, Kuran'ın kapsadığı konuları hükümler, başka inançlarla tartışmalar, Allah'ın nimetlerini bildirme, kıssalar, ölüm ve sonrası halleri bildirme olarak 5 kısımda tasnif etti. Ardından, bunları da alt başlıklara ayırarak bu konular hakkında genel bilgi verdi. Kuran'ın 14 asır öncesine sıkışmış kalmış bir kitap olmadığına değinen konuşmacı şunları söyledi: *"Kuran, birkaç mazlumdan ibaret olan ilk İslam cemaatini tatmin ettiği gibi, Atlas okyanusundan Pasifik okyanusuna kadar hükmettiği zamandaki ümmeti de tatmin etmiştir."* Kuran'ın kendi içinde çelişki olmayan çok tutarlı bir kitap olduğunu belirten tebliğçi, bu yönü itibariyle de bir mucize olduğunu, değil hepsini çok kısa bir pasajını bile taklit etmenin mümkün olmadığını söyledi. Kuran'ın mevcut edebi türlerden farklı olduğunu, mana ve lafız dengesinin korunduğunu, aynı anda farklı seviyelere hitap ettiğini, bu özellikleri sebebiyle on dört asırdan beri dünyanın en çok okunan kitabı olmasına rağmen, hiç eskimediğini ifade etti.

Üçüncü günün öğleden sonraki konuşmacısı, Prof. Dr. Roland Meynet idi. İncillerin üslubu ve okunuş tarzı ile alakalı bir tebliğ sunan Meynet, öncelikle İncil'lerin üslubu ile alakalı *"şu yazımsal türdedir"* diye bir şey söylemenin doğru olamayacağını vurguladı. Yunanca yazıldığı için çoğu zaman İncil'lerin yazımsal türünün kökeninin Yunan kültür dünyasında arandığını ifade eden Meynet, Yunan-Latin yazımsal ürünler arasındaki kimi benzerliklerin inkar edilemeyeceğini söyledi. Tanrı'nın, bizim anlamamız için İncil'lerde basit, sade bir dil kullandığını ifade eden Meynet, Kur'an için ifade edilen İcaz kavramının ise, İncil için söz konusu olmadığını belirtti. Yazımsal türle alakalı hadislerle de bir karşılaştırma yapan konuşmacı şu ifadelerle yer verdi: *"İncil ve hadis arasında iki temel farklılık vardır. Birincisi, her hadis bir isnad ve sened zincirinden oluşur, ikincisi hadisler konularına göre kitaplarda sıralanmıştır. İnciller böyle değildir"*. Tebliğçi Kitab-ı Mukaddes'in incelenmesinde başvurulan "retorik analiz metodu"na da değindi. Aynı konuda iki ayrı İncil'in birinde "bir kör", diğerinde ise "iki kör" ifadesi geçmesini konuşmacı şöyle açıkladı: *"Eskiler tarihi bizimkilerle benzer kriterlerle yazmıyorlardı; onların ilgisini çeken maddi ayrıntı değil de anlam, MESAJ⁴ idi; İncil*

☞

⁴ Konuyla alakalı birbirine zıt ifadelerle (bir kör-iki kör) karşılaşıldığında onlara takılmamız gerektiğini vurgulayan konuşmacı önemli olan mesajdır, onu anlayın yeter, dedi.

yazarları için bu daha da açıktır çünkü onların amacı olanları anlatmak değil de okurları yeni dine çağırmaktı."

Dördüncü ve son günün sabah konuşmacısı Prof. Dr. Maurice Borrmans idi. Hıristiyan toplumunda İncillerin yeri ve yorumu konulu bir tebliğ sundu. Çeşitli dillerde uygun ve eksiksiz çevirilerin yapılmasına dikkat edildiğini belirtti. Konuşmacı sözlerine şöyle devam etti: *"Tüm Hıristiyanlar için merkezî vasfının artı bir kanıtı olarak, dünyanın tüm dillerinde ve tüm lehçelerinde çevrilmiş olan bir kitap varsa o da Kutsal Kitaptır."*⁵

Kutsal metinlerin yorumu değişik yöntem ve yaklaşımlara bağlı olduğundan *Dei Verbum* (Tanrının sözü) yasaının onları altı gruba ayırdığını ifade etti:

"1- tarihsel-eleştirel yöntem 2- Yeni yazınsal inceleme yöntemler 3- Gelenegē dayalı yaklaşımlar 4- bilim yolu ile yaklaşımlar 5- metinsel yaklaşımlar 6- Kutsal Kitap yorumlarındaki yenilenme gayretlerinin tam aksisi olan, ve "Kutsal Kitabın, Tanrı'nın esinlenmiş ve yanlışlardan yoksun sözü olduğundan, tüm ayrıntılarında harfi harfine okunmalı ve yorumlanmalı ilkesinden hareket eden bir fundamentalist (kökten dinci) yaklaşım"

Sempozyumun son konuşmacısı Sakarya Üniversitesi İlahiyat fakültesinden Yard. Doç. Dr. İsmail Albayrak idi. İslam toplumlarında Kuran'ın yeri ve yorumu konulu bildiriyi sundu. Tebliğci bildirisine, Kuran'ın kronolojik olarak sunulmaması ile alakalı Batı'daki insanların şaşkınlıklarını dile getirerek başladı: *"Kitab-ı Mukaddes'in kronolojik anlatımını teneffüs eden bir atmosferde büyümüş kimselerin Kuranî üslup karşısında şaşırmasından daha doğal bir şey olamaz."* Doktorasını İngiltere'de yapması hasebiyle Batı literatürünü daha yakından tanıma fırsatı bulan konuşmacı yer yer Batı'da Kuran'la ilgili karşılaştığı bazı sorunlardan söz etti.

Kuran'la alakalı her bir konuda oldukça hassasiyet gösteren Müslümanların onun tefsirinde de fevkalade titiz olduklarına, bugün sayısını tespit etmekte aciz kaldığımız tefsir külliyatının şahitlik ettiğini belirten Albayrak, Kuran'ın en temel hedefinin dini ve ahlaki bir toplumun inşası olduğunu söyledi.

Tebliğci, Allah'ın maksatlarının tarihin hiç bir döneminde değişmediğini ve

⁵ Kutsal Kitap'ın ilk Türkçe çevirisi, IV. Mehmet'in baş çevirmeni Ali Bey'in de katkısıyla 1666'larda sonuçlandı. Fakat basımı ilk kez 1827'de Paris'te Arapça harflerle yapıldı. Latin harfleriyle ilk kez, 1941'de basılmıştır. Henüz alfabeden yoksun olan diller bile alfabe ve Kutsal Kitap'ın bazı bölümlerinin çevirisine kavuşturulmuştur. Dünyada çeviri yapılan diller 31 Aralık 2000 itibarıyla 2261'dir.(Kitab-ı Mukaddes şirketi, Yeni Yaşam Yayınları, Kutsal Kitap Yeni çeviri Tanıtım Kitapçığı, s.20)

değişemeyeceğini ifade etti. Tebliğci şu sözlerle konuşmasına noktayı koydu: *“Sonuç olarak müslüman toplumlar arasında Kuran çok özel bir yere sahiptir. Müslümanlar Kuran’ı sadece yazılı bir metin olarak görmemekte, dinlenen ve okunan bir kitap olarak algılamaktadırlar.”*

Sempozyumda emeği geçen herkese tek tek teşekkür eden tebliğci, herkesin içten ve katılarak amin dediği “Onların son duaları Alemlerin rabbi olan Allah’a hamd olsun” mealindeki ayetle sözlerini tamamladı ve sempozyum sona erdi.

Kanaatimce, sempozyum amacına ulaştı ve herkes “öteki” hakkında (daha saygılı olmak için) daha fazla bilgi edinerek ve ötekini daha yakından tanıyarak ayrıldı. Aynı zamanda sempozyum tebliğlerinde, çok dindar (rahip) olan misafir ilim adamlarının metinleri ve hadiseleri "dini" okudukları gözden kaçmadı.

İlk tebliğini sunarken Prof. Dr. Roland Meynet’e sorulan “Hz. Muhammed peygamber, Kuran son kitap olabilir mi?” sorusuna verilen cevap da hem dinler arası diyalog hakkındaki, hem de bu toplantıların mahiyeti hakkındaki sorulara açıklık getirir nitelikteydi: *“Hz. İsa’da her bilgi vücut bulmuştur, İsa Mesih eksik bir şey bırakmadı ki Muhammed tamamlasın, İncil eksik değil ki Kuran katkıda bulunsun. Dinler arası diyalog yapmak demek, inançlardan vazgeçmek değildir. Birbirimize şirin gözükme için inandığımız şeyleri gizlemek uygun bir davranış değildir. Bu toplantıların amacı, (birbirimize daha saygılı olmak için) birbirimizi daha iyi tanımadır. El ele verip yeryüzündeki kötülüğe çözüm aramaktır. Yoksa inançlarımızı sorgulayıp, birbirimizi yargulamak ve taviz vermek değildir.”*